

УДК 342.511.1: 342.843.5: 342.843.11
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v1.2024.2>

В. М. Мельник

orcid.org/0000-0001-5640-0351

*кандидат політичних наук, юрист, лауреат премії імені Миколи Лукаша,
асистент кафедри політології філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ВИБОРИ РИМСЬКОГО ІМПЕРАТОРА 27 ЧЕРВНЯ 363 РОКУ: ПРОТИСТОЯННЯ ПАРТІЙ І КОНТЕКСТ ІМПЕРСЬКОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Вступ. Характер правління імператора Іовіана досі залишається одним із найменш досліджених питань юридичної історіографії пізньоантичної Римської імперії. І це незважаючи на укладення Іовіаном (363–364) грандіозної мирної угоди з іранським шахіншахом Шапуром II (308–380) [1, *Amm. Marc. XXV.7.5-9*; 2, *Al-Tabarī*, 843].

Як відомо, Нісібіський мирний договір 363-го року перекреслив абсолютно всі зовнішньополітичні старання попередників – Траяна (98–117), Діоклетіана (284–305) і Константина I Святого (306–337). Однак, незважаючи на труднощі, Нісібіський мир все-таки не розбив панівну римську доктрину міжнародної правосуб'єктності. Угода значно скоригувала напрямки як політичної риторики, так і всієї політико-правової думки Імператорського Риму [3, *Zosimus. Lib. III. 31. 1*].

Основне джерело з правової історії короткотривалого правління уродженця Сінгідунума Іовіана – хроніка Амміана Марцелліна (бл. 330–395 рр) [1]. Саме Амміан повідомив про факт офіційного обрання імператора, котре відбулося 27 червня 363 р. Процес обрання Іовіана загальновійськовими зборами проходив у край напруженій ситуації, коли драматична загибель Юліана Апостата (361–363) викрила кланові та партійні протиріччя, що назріли серед імператорських військових соратників [1, *Amm. Marc. XXV.5.1-5*].

Виклад основного матеріалу.

Роль германських федератів. Безпосередньо в день обрання Іовіана (27 червня), основне протистояння розгорнулося між *паннонійцями*, орієнтованими на християнську спадщину Констанція II Аріаніна (337–361) та *галлами*, котрі підтримали неоязичницькі реформи Юліана Відступника [1, *Amm. Marc. XXV.5.2*]. Наприклад, генерали Флавій Арінфей і Флавій Віктор посилено намагалися інтригувати проти впливового чиновника Флавія Невітта і навіть боролися супроти наближеного до Юліана офіцера германського походження – Дагалайфа [1, *Amm. Marc. XXV.5.2*].

Територіальні суперечності кланів посилювалися значними варварськими впливами всередині «старої гвардії» Юліана Апостата [4]. Рекрутинг

германців (племен франків, свевів, алеманнів, остготів та особливо вестготів) у римську регулярну армію створив парадоксальну ситуацію, коли варвари-германці репрезентували найбільш боєздатні військові з'єднання Римської імперії [5].

Початок масштабного залучення великих германських контингентів було покладено ще в межах провінції Дакія завдяки рішенням імператора Авреліана (270–275) [6, *s. 227*]. Величезну роль зіграло також надання Константином I Святим (306–337) правового режиму *lex foedus* вестготам (тобто західним готам) на землі тієї ж Дакії (332) [7, *p. 243*].

Буремні події, що перманентно відбувалися в басейні Дунаю, зумовили паралельну інтенсифікацію набору германських дружинників на римську службу в провінціях Германія, Галлія, Реція, Норик тощо [8, *s. 22*]. В свою чергу, з перерахованих провінцій Західної частини Імперії, імператори Константин I Святий (306–337) і Констанцій II Аріанін (337–361) перемістили до Еллади, Фракії, Малої Азії найсильніші підрозділи алеманнів. Судячи з імен, алеманни становили в східноримських гвардіях Констанція II Аріаніна і Юліана Апостата не меншу кількість, аніж готи, рідні землі котрих знаходилися набагато ближче до римського Сходу – в Північно-Західному Причорномор'ї та на дунайсько-бесарабському прикордонні Імперії.

Словом, засвідчену хроністом Амміаном Марцелліном участь варвара Дагалайфа пропоную вважати безцінним фактом реальних масштабів імперської залученості германців-федератів. (Як видно, мова йшла в 363 році вже не лише про тактико-стратегічне планування римської військової політики чи принаймні визначення напрямків політико-релігійної кон'юнктури, а саме про співучасть офіцерів германського походження в *юридичній процедурі* обрання римського домінуса-імператора).

Християнин Іовіан. Втім, хроніст Амміан Марцеллін впевнений: кінцева перемога Іовіана на виборах 27 червня 363 р. уможливилася масштабним втручанням паннонського лобі [1, *Amm. Marc. XXVI.1.6*]. За кілька років до того, паннонійці активно підтримували старшого опонента

Юліана – законного імператора Констанція II Аріаніна (337–361) [2, Amm. Marc. XXI.9.6]. Відтак, задля роз'яснення причин і наслідків колізії 363 року, звернемося до контексту приватної біографії новообраного імператора Іовіана, угода котрого з іранським шахіншахом повністю змінила політичну карту пізньоантичного світу і, чималою мірою, правову свідомість сучасників [3, Zosimus. Lib. III. 31. 1].

Іовіан народився бл. 330 р.¹ у Сінгідунумі (тепер – столичний сербський Белград). Його батько Варроніан (Varronianus) обіймав посаду охоронця імператорів Константина I Святого (306–337) та Констанція II Аріаніна (337–361). Бл. 362 р. християнин Варроніан залишив військову службу, заявивши про незгоду з язичницькою контрреформацією Юліана Відступника (361–363). Незважаючи на відкрити підтримку нікейського християнства Варроніаном, Апостат Юліан таки наблизив до себе його рідного сина [9, р. 94]. Хоча більшість хроністів запевняють, нібито Іовіан поплатився своєю посадою в період підготовки римської імператорської армії до перського походу (362 – початок 363 рр.), але під час цього походу ми вже бачимо християнина-Іовіана на посаді командуючого особистою гвардією неоязичника-Юліана [10].

Необхідно звернути увагу: син опонента неоязичницькій реакції, відкритий християнин Іовіан, незважаючи на всі антихристиянські акції, все ж таки підтримував імператора в найважчу хвилину. Імператор, своєю чергою, не відкидав вірну службу християнина. Відтак, серед пізньоримських ораторів, образ Іовіана отримав схвальні відгуки, малювався переважно світлим фарбами. Наголошувалися «різноманітні заслуги», якими нібито прославився начальник імператорських охоронців. Проте неможливо ніде зустріти реальний опис таких заслуг, як і чітку характеристику політичних поглядів Іовіана. Відомо лише одне: Іовіан залишався відкритим і ревним християнином, а імператор, який здобув, стараннями християнських хроністів, репутацію гонителя та переслідувача, відмовився звільнити Іовіана зі служби. Мабуть, можливість участі кандидата Іовіана у посмертних виборах свідчить про політичну близькість Юліана та Іовіана. Чи немає в цьому когнітивного дисонансу, явної суперечності поміж реальністю та суто антихристиянським літературним портретом Юліана Відступника? Так чи інакше, неможливо ставити під сумнів неприязнь Юліана стосовно християнства. Просто такі нападки

могли цілком поєднуватися з персональною прихильністю до деяких «служивих людей» [10; 11].

З формальної точки зору, 27 червня 363 р. рішення мали ухвалити загальні збори всієї похідної армії. Далі про прийняте рішення потрібно було повідомити Римський Сенат Константинополя, який міг затвердити чи скасувати результати. Голосування похідної армії також могло бути оскаржене формально існуючими Народними Зборами римських громадян, що, однак, залишалися абсолютно ефемерною юридичною конструкцією (особливо після публікації Едикту Каракалли від 212 року). Разом із тим, легальність обрання правителя воюючою армією не викликала сумніву в публічно-правовій практиці попереднього III століття, хоча, згідно з нормативно-правовою базою, вимагалось додаткове голосування в Сенаті [12, рр. 75–79]².

Неоязичницький ритор Салютій. Маючи непогану підтримку серед константинопольських сенаторів, першим висунувцем виявився не Іовіан, а «канцлер» загиблого Юліана Апостата на ім'я Сатурній Секунд Салютій (Saturninius Secundus Salutius). Від 361 до 365 рр. він обіймав вищу чиновницьку посаду – був префектом преторія Римської імперії [1, Amm. Marc. XXII.3.1.].

Сатурній Секунд Салютій народився в заможній галло-римській сім'ї. По батьківській і материнській лініях він репрезентував давню сенаторську аристократію, його предки входили до складу Римського Сенату [13, р. 62]. Проживаючи ранній період життя в межах сучасної Франції, молодий Салютій удосконалював знання з еллінської філософії та римської риторики. Поступово Салютій сформував свою школу і напередодні 355 р. став провідним публічним ритором Римської Галлії. Там він зустрівся з Юліаном, якого Констанцій Аріанін призначив «цезарем-імператором»³ (355).

Юліан, як молодший співправитель Констанція II і головнокомандувач у війні з германськими варварами, оголосив Сатурнія Секунда Салютія квестором і головним нотарієм своєї ставки. Тобто відомому галльському ритору доручили вести діловодство Юліана Відступника, зосереджене в Лютеції Паризіорум і Страсбурзі [14, рр. 44–45].

В 359 р., усвідомлюючи інтелектуальне та адміністративне значення неоязичницького настрою сенатора, Констанцій II Аріанін, оминаючи згоду Юліана, звільнив Салютія від обійманої посади та направив його для проходження бюрократичної служби в Італію [14, рр. 44–45]. Там Салютій зобов'язувався вивчати основи християнства, мусив відмовитися від сповідання

¹ В цьому році імператор Константин I Святий офіційно присвятив Новий Рим (Константинополь) Пресвятій Богородиці. Для багатьох спеціалістів ця подія залишається певним вододілом між античним і візантійським періодами політико-правової історії Римської імперії.

² Формальність, але вкрай симптоматична для римського життя.

³ Тобто «молодшим співправителем».

язичницьких принципів. Вочевидь, Констанцій II дійсно розраховував взяти на ідеологічне озброєння ораторсько-філософські таланти галло-римлянина Салютія. З цією ж метою імператор підвищив особистий статус Салютія в Римському Сенаті. Припускаю: Салютій навіть засідав у Сенаті Константинополя. Це підтверджується тим фактом, що Юліан Відступник офіційно призначив свого давнього сподвижника Салютія «префектом преторія» [1, *Amm. Marc. XXII.3.1*] тільки після вступу до Константинополя.

Відшукавши в Новому Римі освіченого та адміністративно кмітливого «канцлера», Юліан Апостат доручив Салютію розробити комплекси ідеологічних заходів, спрямованих на посилення авторитету Імперії [1, *Amm. Marc. XXII.3.1*]. Перший комплекс – створення сприятливих умов для укрупнення римської армії, її ідейно-політичного згуртування, якісної агітації в умовах масштабного проникнення та засилля офіцерів-германців. Другий комплекс – організація ідеологічної обробки християнського суспільства східних римських провінцій заради успіху неоязичницької реакції. Салютій особисто очолив «комісію», чия робота керувалася метою започаткування ієрархії «священнослужителів» греко-римського культу. Тоді Юліан виявив готовність йти шляхом простого запозичення християнської моделі взаємин⁴. Усі необхідні практичні заходи, зокрема масова агітація, лягали на плечі новоспеченого префекта преторія.

Ритор Салютій виявився одним із запеклих прихильників перського походу римської армії в 363 р. Постулюючи себе знавцем давньогрецької філософії, Салютій схилився перед особистістю Александра Македонського. Подібні філософсько-історичні інтереси Салютія спричинилися до формування повноцінної концепції римського завоювання Персії [15, *Lib. Or., XVIII, 261*]. Якби Юліан Відступник зумів виконати свою місію – розгромити Сасанідський Ераншахр і якимось чином інтегрувати Великий Іран (до Інда) в склад Римської імперії [16, *Jul. Ep. 81*], то неоязичницькі амбіції імператора справді мали шанс здобути достатню кількість прихильників. У такому разі, суспільство, на думку Салютія та наближеного гуртка інтелектуалів, було готове визнати дії Юліана наслідком Божественного Провидіння (*Providentia Dei*).

Домінат і християнство. Звісно, Салютій не враховував фактор потужного поширення християнства (як ортодоксального, так і арианського) всередині Сасанідського Ірану [17; 18]. До слова, навіть іранський шахіншах Шапур II (308–380) розцінював християнство ідеологічно та політично ближчою релігією, аніж давні італійські культу Юпітера чи Венери. Тим не

менше, успішна військова окупація Персії Юліаном була здатна оформити прецедент всенародного визнання імператора-язичника переможцем у громадській думці жителів Імперії [15, *Lib. Or., XVIII, 261*]. Тоді правління Апостата могло навіть стати успішним, оскільки населення підвладних Риму і Ктесифону територій закономірно спрямувало би свої зусилля на відновлення неперервної системи торговельно-комунікаційних зв'язків, послуговуючись зразками часів Александра Македонського (330–323 рр. до н. е.) та регента-діадоха Пердікки (323–321 рр. до н. е.) [19].

Хоч би як звучали риторичні формулювання, але питання віри все одно не підкорялися майстерності Салютія або начитаності імператора Юліана. І Римська імперія, і Персія вже давно перебували в орбіті християнізації, породженої специфічними умовами суспільного, економічного, культурного розвитку [20, с. 9; 21, с. 30–31]. Культ мучеництва, вміло пропагований священниками та єпископами, лише підливав олії у вогонь всенародного християнського піднесення [18]. Відтак, кількість охочих прийняти християнство постійно зростала.

Невідповідність юридичних дій імператора Юліана чи префекта Салютія реальній картині буденного життя вказує на концептуальну помилку всіх теоретиків, які вважають християнство зразка 361–363 рр. «незміцнілим», «не усталеним», «таким, що висіло на волосині» [22]. Хоча імператор-філософ і ритор-префект мали величезну адміністративну владу, але Християнська Віра, легалізована Сардикійським Едиктом Галерія (311 р.) і підтвержена Міланським Едиктом Константина Святого (313 р.), вже запанувала над розумом цілого пізньоантичного суспільства. Якщо радикально налаштований «август-домінус» Юліан не зумів переконати навіть командира своєї особистої охорони Іовіана, то всі розмови про «всесильність», «необмеженість» так званої «автократичної влади» Імператорського Риму мають вилучатися з історіографічного вжитку.

Процедура голосування. Коли 27 червня 363 р. похідна рада юліанової армії зібралася для виборів, то висунення префекта преторія Салютія підтримали представники галльського ядра – рейнські варвари-федерати (алеманни, франки, свеви). У меншості виявилися паннонійці, котрі запропонували Іовіана як альтернативного кандидата [1, *Amm. Marc. XXV.5.1-5*].

В разі обрання, префект преторія Секунд Салютій міг розраховувати на швидке затвердження Сенатом. Хоча він був язичником, але вважався поміркованішим за Юліана Апостата. Зрештою, сама ситуація вимагала негайного відновлення легальної державної влади (поки не повстав черговий узурпатор). Однак, незважаючи

⁴ За схемою: член громади – священник-пресвітер – єпископ.

на добрі шанси, після переговорів двох таборів (галльського і паннонійського), головний претендент відмовився від участі та публічно підтримав християнина Іовіана [14, р. 118].

Промовою, сказаною перед зборами офіцерів, Салютій подякував командирам за надану честь і підкреслив, що керувати адміністративною частиною вважає своїм обов'язком, тоді як імператорство вимагає набагато багато життєвої енергії та здоров'я. Головною умовою відсутності імператорських амбіцій Салютій назвав «старість», про що зауважив Амміан Марцеллін [1, Amm. Marc. XXV.5.3].

Сам хроніст підкреслив, нібито християнського кандидата Іовіана в результаті «обрали всього декілька гарячих голів» [1, Amm. Marc. XXV.5.4], хоча, звичайно ж, усі питання виборів пройшли узгодження обох партій (і паннонійців-християн, і галлів-неоязичників) [аргументація: 12, pp. 75–79].

Амміан правий у тому, що на імператорських виборах 363 р. перемогло прагнення воїнів вижити [1, Amm. Marc. XXV.7.5-9]. Командир юліанових охоронців прийняв імператорство, оскільки мав більше військового досвіду⁵. Всі знали про оточення сасанідськими військами і хотіли повернутися живими до рідних провінцій. Армія справді виглядала деморалізованою загибеллю Юліана – правителя та ідейного натхненника.

Дагалайф, який спочатку був на боці галльської партії, домовився з Іовіаном і паннонійцями про збільшення свого персонального впливу на внутрішню політику. Варварський командир прагнув отримати значні адміністративні посади для автономного управління західними провінціями. Як наслідок, саме голос Дагалайфа виявився вирішальним [9, р. 107].

Після закритого голосування, що вперше засвідчило безпосередній вплив командирів варварського походження на політико-правову систему домінуючого режиму, рада центуріонів винесла ухвалу остаточного рішення на розсуд усього війська. Солдати повинні були вигукнути схвалення чи осуд результатів офіцерського голосування. Змучені тривалими переходами та болючими сутичками з персами, воїни прийняли Іовіана одностайно [23, р. 78]. На мою думку, перебуваючи у загрозовому становищі, прості солдати, незалежно від своїх релігійних вподобань, так само були спроможні визнати імператором і префекта преторія Салютія і навіть самого Дагалайфа.

⁵ Мабуть, це найкраще пояснення офіцерської підтримки кандидатури Іовіана. Табір римської армії у той момент знаходився в оточенні генеральних сил перської армії. Аж до підпису Нісібіської мирної угоди на початку липня 363 р., ситуація залишалася вкрай критичною.

Вже в період середньовіччя поширився дидактичний сюжет, мовляв, Іовіан виступив перед військом із промовою, в якій відмовився від правління через відданість християнству. Армія, в свою чергу, почала скандувати християнські гасла та повторювати «Ми теж християни!». Цікаво, що відразу після обрання Іовіана, римський табір покинули деякі особисті охоронці Юліана Апостата і навіть прапороносець того ж самого підрозділу, яким командував Іовіан [1, 1, Amm. Marc. XXV.5.8]. Прапороносець вважався одним із небагатьох, хто, на угоду Юліану, прибрав християнську символіку з лабаруму (особистого імператорського штандарту).

Висновки. Вибори Іовіана вкрай прикметні та показові. Римські командири не відмовилися від формальної процедури навіть в умовах небезпеки штурму обозу перськими військами⁶.

У визначенні найбільш придатного кандидата брав участь командир-германець, що ясно свідчить про світоглядну і правову інтеграцію варварських користувачів режиму *lex foedus* формалізованим світом римської внутрішньої політики.

Перший етап виборів складався з висунення кандидатів протиборчими угрупованнями, обговорення можливостей і реальної спроможності подальшого командування оточеною армією. Другий етап був власне голосуванням т. зв. «ради командирів», коли найважливіше рішення де-факто ухвалили командувачі армійських частин і підрозділів. Третій етап мав усі ознаки фіктивності, оскільки загальновійськові збори лише затвердили гучними привітаннями факт вибору імператора Іовіана «радою командирів» [1, Amm. Marc. XXV.5.6].

Все сказане зовсім не свідчить про «недемократичність» виборів 27 червня 363 р. Навпаки, навіть якщо рядові воїни виявилися «жертвами маніпуляції» генералів, вони все одно теоретично мали достатньо можливостей виступити «проти». До того ж, сам факт звернення «ради командирів» до загальновійськових зборів означає: легізація нового імператора ніяк не могла обійтися без процедури схвалення з боку діючої армії.

Література

1. Ammianus Marcellinus. Das römische Weltreich vor dem Untergang. / Sämtliche erhaltene Bücher. Übersetzt von Otto Veh. Eingeleitet und erläutert von Gerhard Wirth. Zürich und München: Artemis, Die Bibliothek der Alten Welt, 1974. XXX+950 s.

2. Ta'rikh al-rusul wa'l-mulnk: The History of Al-Tabari. Vol. V. The Sāsānids, the Byzantines, the Lakmids, and Yemen. Translated and annotated by C. E. Bosworth. Albany: State University of New York Press, Columbia University Center for Iranian Studies, 1999. XXXV+458 pp.

⁶ Демократичні формальності здійснювалися навіть в найбільш стресовій ситуації.

3. Zosimus. *New History*. / Editor & Translator: Ronald T. Ridley. Canberra: Australian Association for Byzantine Studies, University of Sydney, 1982. XV+263 pp.

4. Matthews John. *The Roman Empire of Ammianus*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1989. XIV+608 pp.

5. Musset Lucien. *Les Invasions: les vagues germaniques*. Paris: Presses universitaires de France, 1965. 330 p.

6. Schmidt Ludwig. *Geschichte der Deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung: Die Ostgermanen*. München : C.H. Beck, 1941. 670 s.

7. Doležal Stanislav. *Constantine's Military Operations against the Goths and the Sarmatians in 332 and 334*. Eirene. *Studia Graeca et Latina*. 2019. Vol. LV. No I-II. Pp. 231-257.

8. Мельник В. М. Правова суб'єктність ранньосередньовічної Тюрингії: королівська влада і римський федеративний режим. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 4 (45). С. 22–27.

9. Heather Peter. *Ammianus on Jovian: history and literature*. *The Late Roman World and Its Historian: Interpreting Ammianus Marcellinus*. Edited by Jan Willem Drijvers, David Hunt. London – New York : Routledge, 1999. Pp. 93–103.

10. Hugh Elton. *The Roman Empire in Late Antiquity: A Political and Military History*. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. XII+378 pp.

11. Potter David S. *The Roman Empire at Bay: AD 180-395*. New York: Routledge, 2004. XXII+762 pp.

12. Solari A. *I partiti nella elezione di Valentiniano*. *Rivista di Filologia e di Istruzione Classica*. 1932. № 10. Pp. 75–79.

13. Barnes Timothy D. *Ammianus Marcellinus and the Representation of Historical Reality*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1998. XIV+290 pp.

14. Bowersock G. W. *Julian the Apostate*. London: Duckworth, 1978. XII+135 pp.

15. Pellizzari Andrea. *Maestro di retorica, maestro di vita: le lettere teodosiane di Libanio di Antiochia*. Roma : L'Erma di Bretschneider, 2017. 584 pp.

16. *Emperor and Author: The Writings of Julian the Apostate*. / Edited by Nicholas Baker-Brian and Shaun Tougher. Swansea: Classical Press of Wales, 2012. XXI+384 pp.

17. Smith Kyle. *Constantine and the Captive Christians of Persia: Martyrdom and Religious Identity in Late Antiquity*. Berkeley : University of California Press, 2016. XXII+232 pp.

18. Toumanoff Cyril. *Studies in Christian Caucasian History*. Washington D.C. : Georgetown University Press, 1963. 601 pp.

19. Chaniotis Angelos. *Age of Conquests: The Greek World from Alexander to Hadrian*. London and Cambridge MA : Harvard University Press, 2018. XXII+446 pp.

20. Мельник В. М. «Великовірменська базилея»: клієнтська політія Римського Закавказзя та елементи її правової суб'єктності за режиму доміну (298-330 pp.). *Прикарпатський юридичний вісник*. 2023. № 4 (51). С. 7–11.

21. де Фріс Вільгельм, Бирля Октавіян, Гілл Джозеф, Лацко Міхал. Рим і патріярхати Сходу. / Серія «Пам'ятки історично-богословської думки», випуск другий. Переклад з німецької О. Конкевича, С. Матіяш. Львів: Видавництво УКУ, 2015. 416 с.

22. Maľkin N. A. *Istorija starog Rima*. 9-o izd. Beograd : Naučna, 2002. 590 s.

23. Curran John. *From Jovian to Theodosius*. *The Cambridge Ancient History: The Late Empire*.

A.D. 337-425. Vol. XIII. Edited by Averil Cameron, Peter Garnsey. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. Pp. 78–110.

Анотація

Мельник В. М. Вибори римського імператора 27 червня 363 року: протистояння партій і контекст імперської правосуб'єктності. – Стаття.

Охарактеризовано передумови та історико-правничий фон виборів римського імператора, що відбулися 27 червня 363 року. Прикметною особливістю проведення цих виборів виявилася військова поразка римського війська та оточення табору римлян перською армією. Загибель імператора Юліана Відступника (361-363) та іранська блокада примусили командирів зробити швидкий вибір головнокомандувача. Потенційний правитель мусив взяти на себе ношу проведення переговорів із перськими переможцями, підпис мирної угоди та успішне повернення основного контингенту римлян додому. Принциповою рисою цих надзвичайно швидких виборів виявився конфлікт двох основних політичних партій, об'єднаних за територіальною ознакою. Між собою змагалися представники Паннонії та офіцери з Галлії. Паннонійська партія висунула своїм кандидатом християнського офіцера Іовіана. Тим не менше, спочатку представники війська схилилися скоріше до вибору префекта преторія Римської імперії – Сатурнія Секунда Салютія. Тільки його особисте небажання очолити військо та імперію відкрили дорогу до правління Іовіана. Зрештою, Іовіан виявився одним із короткотривалих імператорів (363-364). Найбільшою подією його врядування став Нісідський мирний договір Римської імперії із Персією (363), укладений незабаром після виборів. Цей договір привів до геополітичної катастрофи Риму на Близькому Сході, втрати месопотамських провінцій і зменшення впливу в межах Великої Вірменії. З позицій юридичної історії, вибори 363 року засвідчили високий рівень інтеграції варварських командирів (федератів) у систему прийняття політичних рішень. Офіцер Дагалайф, представник галльської партії, став одним із тих, чий голос вважався вирішальним. Важливо і те, що рішення наради командирів не могло вважатися чинним без офіційного схвалення зборами всіх солдатів. Елемент демократії слід вбачати також у затвердженні результатів виборів Константинопольським Сенатом. Хід обговорень та голосування дозволяє зробити висновок, що автократичність була чужою римським політичним уявленням навіть в період публічно-правового режиму доміну. Цей аргумент примушує переглянути усталені юридичні штампи про «деспотизм» і «тиранію» римських та візантійських імператорів після реформ Діоклетіана.

Ключові слова: вибори імператора, Римська імперія, домінат, федерати, міжнародна правова суб'єктність.

Summary

Melnyk V. M. The Election of the Roman Emperor on June 27, 363 AD: opposition of parties and the context of imperial legal personality. – Article.

The prerequisites and legal background of the elections of the Roman emperor, held on June 27, 363 AD, are characterized. A notable feature of these elections was the military defeat of the Roman army and the encirclement of the Roman camp by the Persian army. The death of Emperor Julian the Apostate (361–363 AD) and the Iranian blockade forced the

commanders to make a quick choice of Commander-in-Chief. The would-be ruler had to bear the burden of negotiating with the Persian victors, signing a Peace Agreement, and successfully bringing the bulk of the Romans home. The main feature of these extremely fast elections was the conflict between the two main political parties, united along territorial interests. Representatives of Pannonia and officers from Gaul competed with each other. The Pannonian party nominated the Christian officer Jovianus as its candidate. However, at first, the army representatives were more inclined to choose the Praetorian Prefect of the Roman Empire – Saturninius Secundus Salutius. Only his reluctance to lead an Army and an Empire paved the way for Jovian's rule. Jovian ended up being one of the short-lived emperors (363-364 AD). The greatest event of his reign was the Perso-Roman Peace Treaty of 363 AD, which concluded shortly after the elections. This treaty led to Rome's geopolitical disaster in the Middle East, the loss of Mesopotamian

provinces, and diminished influence within Greater Armenia. From a legal historical perspective, the elections of 363 AD witnessed a high level of integration of barbarian generals ("foederati") into the political decision-making system. Officer Dagalaifus, the representative of the Gallic party, became one of those whose vote was considered decisive. It is also important that the decision of the meeting of commanders could not be considered valid without official approval by the meeting of all soldiers. An element of democracy should also be seen in the approval of the election results by the Senate of Constantinople. The course of discussions and voting allows us to conclude that "autocracy" was alien to Roman political ideas even during the period of the "Dominatus" public legal regime. This argument forces us to reconsider the established legal clichés about the "despotism" or "eastern tyranny" of the Roman and Byzantine emperors after the reforms of Diocletian.

Key words: Election of the Emperor, Roman Empire, Dominatus, Foederati, International Legal Personality.